

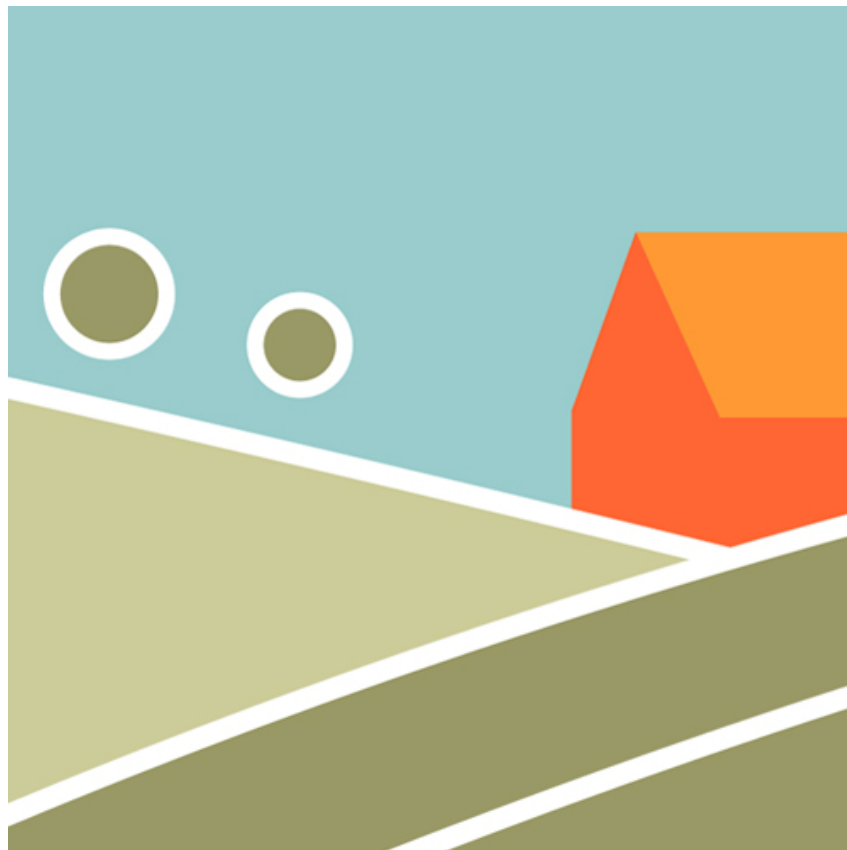
Ett rikt odlingslandskap – en utopi?

- Behovet av förändring för att uppnå miljökvalitetsmålet

A Varied Agricultural Landscape – A Utopia?

- The Need for Change to Reach the Environmental Objective

Felicia Strid

Ett rikt odlingslandskap – en utopi?

- Behovet av förändring för att uppnå miljökvalitetsmålet

A Varied Agricultural Landscape – A Utopia?

- The Need for Change to Reach the Environmental Objective

Felicia Strid

Handledare: Malin Beckman, Sveriges Lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Kjell Hansen, Sveriges Lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2015

Omslagsbild: Illustration av Tobias Flygar, www.miljomal.se. Med tillstånd av Naturvårdsverket.

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Miljökvalitetsmål, miljömål, odlingslandskap, antropocentrisk, diskursanalys, storyline, interdiskursivitet, hegemoni, förändring

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Arbetet för rika odlingslandskap i Sverige har pågått under 15 år efter antagandet av miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Trots det bedöms målet inte vara nåbart till 2020, det år riksdagen har beslutat att miljö kvalitetsmålen ska vara uppnådda till. Syftet med uppsatsen är att analysera hur rådande diskurser påverkar möjligheten att uppnå miljö kvalitetsmålet, utifrån hur det framställs i politiska texter. För att ta reda på det görs en diskursanalys av fyra politiska dokument, med utgångspunkt i att språket har stor betydelse för vad texterna förmedlar och hur det görs. Därför granskas texternas språkliga innehåll, både det som nämns och utelämnas i dokumenten.

Diskursanalysen utgår från vilken syn som förmedlas på människan, naturen och förändring i texterna om miljö kvalitetsmålet. Med utgångspunkt i dessa diskursiva element diskuteras rådande diskurs som ligger till grund för *Ett rikt odlingslandskap*. Diskussionen fokuserar på diskursens möjligheter och begränsningar för att uppfylla miljö kvalitetsmålet. Antropocentriska ideal, reformistisk respektive radikal förändring, interdiskursivitet och diskurshegemoni är centrala begrepp i denna diskussion.

Undersökningen visar att miljö kvalitetsmålet är anpassat till och styrs av det ekonomiska systemet som sedan länge dominerar vårt samhälle. Förändringarna som anses möjliga inom diskursen därför är reformistiska och mer radikala förändringar är i dagsläget svåra att genomföra.

Nyckelord: Miljö kvalitetsmål, miljömål, odlingslandskap, antropocentrisk, diskursanalys, storyline, interdiskursivitet, hegemoni, förändring

Abstract

The work for varied agricultural landscapes in Sweden has been going on for 15 years, after the adoption of the environmental objective *A Varied Agricultural Landscape*. Despite this, the development of the agricultural landscapes is still negative and the objective is not expected to be achieved by 2020. The aim of this paper is to analyze how the prevailing discourses affect the ability to achieve the environmental objective, based on how it is conveyed in political texts. To investigate this a discourse analysis of four political documents is done, on the basis that language is important for what the texts convey and how this is done. Therefore, the linguistic content of the texts are examined, both what is mentioned and what is not mentioned in the documents.

The discourse analysis is based on how the texts regarding the environmental objective convey views on man, nature and change. Based on these discursive elements, the prevailing discourse that underlies *A Varied Agricultural Landscape* is discussed. The discussion focuses on the possibilities and limitations of the discourse to meet the environmental objective, where anthropocentric ideals, reformist and radical change, interdiscursivity and discourse hegemony are central.

This research shows that the environmental objective is adapted to and governed by the economic system which dominates our society. The possible changes considered within the discourse are therefore reformist and more radical changes are hard to implement.

Keywords: Environmental objectives, agricultural landscapes, anthropocentric, discourse analysis, storyline, interdiscursivity, hegemony, change

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Syfte och frågeställningar	8
2 Diskursanalys som teori och metod	9
2.1 Teoretiska begrepp	12
2.2 Validitet och reliabilitet	14
3 Ett rikt odlingslandskap	15
4 Diskursiva element i ”objektiva” texter	17
4.1 Miljö kvalitetsmålets ontologi	18
4.2 Synen på förändring	20
4.3 Storyline	22
4.4 Diskursen ett rikt odlingslandskap	24
5 Politik för förändring	26
5.1 Odlingslandskap som social-ekologiska system	26
5.2 Reformistisk-imaginär förändring.....	28
5.3 Diskurshegemoni lokalt och globalt	29
6 Slutord	32
Litteratur	34

1 Inledning

”Människan kan inte förhandla med Naturen. Ändå agerar stora delar av det politiska systemet som om detta vore möjligt.”

(Rockström & Wijkman 2009, s. 5)

Odlingslandskapen i Sverige är inte längre en angelägenhet endast för den nationella politiken, inte heller är det en fråga som uteslutande koncentreras till jordbrukspolitiken. Utvecklingen i världen i stort och Europeiska Unionens jordbrukspolitik får allt större betydelse (SCB 2012). Beslut kring så väl ekonomi som miljö, konsumtionsmönster och etik är alla faktorer som påverkar och samverkar med varandra (Saifi, Drake & Ebbersten 2009). Globaliseringen gör sig ständigt påmind med världsmarknadspriser, frihandel och konkurrens från länder som har lägre produktionskostnader. Det sätter press på lönsamheten inom svenskt jordbruk. Det har även medfört att Sveriges livsmedelsproduktion nu är koncentrerad till södra Sverige, där högavkastande slättbygder breder ut sig. En omfattande nedläggning av jordbruksföretag sker samtidigt på andra håll i landet och arealen odlingsmark minskar liksom antalet betesdjur som håller landskapen öppna (ibid.).

Parallellt med denna utveckling ses en ökad medvetenhet om klimatförändringar, miljö- och naturresursproblem. I Sverige har det lett till bland annat att motståndet mot genmodifierade livsmedel ökar, liksom

kraven på djurvälstånd (ibid.). Dessa förändringar styr hur politiken kring odlingslandskapen utformas. Att frågorna har blivit globala gör att arbetet för rika odlingslandskap i Sverige inte längre styrs enbart av den nationella politiken (se t.ex. Miljöforskningsberedningen 2014). Trots det är odlingslandskapen fasta inom landets gränser och många av lösningarna återfinns regionalt och lokalt. Det återspeglas bland annat i miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*, som antogs 1999. Arbetet för de svenska odlingslandskapen har pågått i många år. Trots det har den negativa utvecklingen varit svår att vända och målet bedöms inte kunna nås till 2020 (Naturvårdsverket 2015). Detta har väckt mitt intresse. Varför görs inte ännu större satsningar nu, så att möjligheten att nå målet under de kvarstående fem åren kan öka? Åsikterna om hanteringen av miljöfrågor i svensk politik går isär; somliga ifrågasätter varför miljön inte upptar större plats på den politiska agendan, medan Sverige på andra håll lyfts fram som ett föregångsland (Rockström 2014). Vad bottnar dessa motstridiga åsikter i?

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att analysera hur rådande diskurser påverkar på vilket sätt miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* framställs i politiska texter och vilka konsekvenser det får för måluppfyllelsen. Det gör jag utifrån följande frågeställningar:

- Hur förmedlas miljökvalitetsmålet i debatten?
- Hur kommer förändring till uttryck inom diskursen och på vilka sätt påverkar det möjligheten att uppnå målet?
- Hur påverkar antropocentriska ideal möjligheterna till måluppfyllelse?

2 Diskursanalys som teori och metod

“... The environmental conflict has changed. It has become discursive. It no longer focuses on the question of whether there is an environmental crisis, it is essentially about its interpretation.”

(Hajer 1995, s. 13 f)

Hur kommer det sig att en särskild förståelse av ett miljöproblem får auktoritet och att andra förståelser avfärdas, i en viss situation eller vid ett visst tillfälle? Genom att fokusera på hur trender och strukturer i samhället påverkar ett specifikt miljöpolitiskt område kan diskursanalys belysa just detta. Jag ska därför göra en diskursanalys av miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Som inledningen antyder är detta ett område med många sammankopplade och flerdimensionella delar som samspekar, vilket är mer regel än undantag för miljöfrågor (jfr Dryzek 2005, s. 8 f; Hajer 1995, s. 45 f). Det beror på att miljöproblemet är ”dubbelt komplexa” då de konfronteras med den komplexitet som återfinns hos både ekosystem och människors samhällssystem (Dryzek 2005, s. 8 f). För att förstå problemet krävs därför förståelse för såväl de ekologiska aspekterna som för ekonomi, teknik, etik, ansvarsfrågor med mera (Hajer 1995, s. 45).

Ju mer komplex en situation är, desto fler rimliga perspektiv på den kan det finnas, eftersom det blir svårare att enkelt förkasta något av

dem (Dryzek 2005 s. 9). Diskursanalys är behjälpligt för att synliggöra olika perspektiv, eller snarare det som benämns diskurs:

”... a specific ensemble of ideas, concepts, and categorizations that are produced, reproduced, and transformed in a particular set of practices and through which meaning is given to a physical and social realities.”

(Hajer 1995, s. 44)

Det innebär att diskurser i miljösammanhang bland annat styr hur problemet uppfattas, om det kräver åtgärder och i så fall vilka, samt i vilken omfattning. Men också vilken definition som ges åt olika fenomen; vad som utgör en *bra* respektive *dålig* miljö, *hållbar* utveckling, *rika* odlingslandskap etcetera. När en fråga är så komplex som miljöfrågor, räcker sällan enbart en enhetlig diskurs till för att presentera en tillräcklig förståelse av situationen (Hajer 1995, s. 45). Detta kallas diskursiv komplexitet och är anledningen till att miljöpolitiska texter ofta innehåller diskursiva element från flera och olika discipliner (Hajer 1995, s. 45).

Diskursanalys är därför relevant och intressant för att analysera politiska beslut (jfr Hajer 1995, s. 43; Dryzek 2005, s. 20 f). Den ger en bild av helheten som ett problem ingår i och inte enbart vad ett särskilt perspektiv står för. Därmed inkluderas vad diskurser är, hur de fungerar samt hur de kan analyseras. Därför kan diskursanalys betraktas som både teori och metod (Bergström & Boréus 2012 s. 354). Jag ska använda mig av båda dessa sätt. Dels som metod för att analysera *Ett rikt odlingslandskap*, där jag ska undersöka diskurser och hur de påverkar möjligheten att uppnå målet. Men också som teori där diskursanalysens begrepp bidrar till att synliggöra aspekter som kan hjälpa till att besvara min forskningsfråga.

Jag utgår från att språket har stor betydelse i det här sammanhanget. Språk är integrerat i verkligheten och utmärker människors sociala

liv, exempelvis genom att påverka hur vi uppfattar saker (Fairclough 2003, s. 2; Hajer s. 59). Språket inbegriper i sin tur diskurser. De sätt på vilka vi konstruerar, tolkar, diskuterar och analyserar styr med andra ord hur miljöproblem hanteras (Dryzek 2005 s. 10). För att jag ska förstå och kunna uttala mig om arbetet för miljö kvalitetsmålet behöver jag därför analysera språket i texterna om det. För att förstå diskursers samhällsliga effekter gäller även det omvända; det går inte att se endast till hur texten skapar diskursen utan även hur diskursen skapar texten (Fairclough 2003, s. 3). Det blir därför nödvändigt för mig att granska formuleringarna i texterna.

Jag ska analysera hur miljö kvalitetsmålet framställs i politiska texter. De innehåller antaganden, värderingar och argument som kommer till uttryck genom de sociala praktiker som behandlar miljömålet. Till exempel debatter, beslut och oenigheter (Dryzek 2005 s. 9). I dessa sociala praktiker skapar, återger och förändrar alltså språket diskurser. De bestämmer hur problemet definieras, vilka aspekter av verkligheten som inkluderas respektive lämnas outtalade (Hajer 1995, s. 43). För att få syn på vilka idéer, argument och värderingar som hör till *Ett rikt odlingslandskap* blir det därför relevant att i diskursanalysen se till både det som nämns och inte nämns i texterna.

Dryzek (2005) har identifierat fyra huvudsakliga kategorier av miljödiskurser. Samtliga har sitt ursprung i industrialismen, som länge dominerat vårt samhälle och som i sig kan ses som en diskurs (ibid. s. 14 f). Renodlad industrialism tar dock inte hänsyn till miljöfrågor och därför kan miljödiskurser inte acceptera industrialismens villkor fullt ut (ibid.). De tar alltså avstånd från industrialismen, men på olika sätt. Avståndstagandet sker genom att lyfta fram behovet av antingen reformistisk eller radikal förändring, vilka utgör en dimension för att kategorisera miljödiskurser. Den andra dimensionen anger om förändringen från industrialismen ska ske vardagligt eller imaginärt. Vardag-

liga förändringar tar industrialismens politisk-ekonomiska villkor för-
 givna i stor utsträckning, medan imaginär förändring innebär att vill-
 koren ska anpassas till miljön så att de kan fungera i samklang med
 varandra. Vid imaginära förändringar ses miljöproblem som möjlig-
 heter, medan de utgör problem för vardagliga förändringar. Jag utgår
 från dessa dimensioner för att identifiera och analysera diskurser i
 relation till *Ett rikt odlingslandskap*.

	Reformism	Radikalism
Vardaglig	Problemlösning	Survivalism
Imaginär	Hållbar utveckling	Grön radikalism

Miljöpolitiska diskurskategorier enligt Dryzek (2005 s. 15, min översättning).

2.1 Teoretiska begrepp

Ett av de begrepp som jag kommer använda för att undersöka och dis-
 kutera diskurser är *storyline*. Det är en mening eller ett uttryck som
 antyder hela diskursen genom att synliggöra dess ingående delar (Ha-
 jer 1995, s. 56). En storyline fungerar som en länk mellan aktörer med
 olika uppfattningar (exempelvis forskare, biologer, politiker och eko-
 nomer) och påvisar enhetlighet mellan deras respektive arbete (Hajer
 1995, s. 63). Till exempel kan storylines inom grön radikalism vara att
 naturen har ett egenvärde och att miljöproblem endast kan lösas ge-
 nom strukturförändringar i samhället (jfr Dryzek 2005, kap. 9-10). De
 sammanfattar alltså en diskurs och är särskilt användbara för att närma
 sig komplexa frågor, som miljöpolitik (Hajer 1995, s. 56).

För att undersöka diskursens betydelse för förändring blir *interdis-
 kursivitet* ett centralt begrepp. Ett interdiskursivt problem består av ett
 flertal tidigare etablerade, ibland motsägelsefulla, diskurser (Winther
 Jørgensen & Phillips 2000, s. 77; Hajer 1995, s. 61). Att undersöka
 interdiskursiviteten hos ett problem innebär att synliggöra andra dis-

kurser som ligger till grund för problemet (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 132). Diskurser måste både bygga på och skilja sig från varandra för att kunna förändras. Men möjligheten för diskurser att förändras begränsas av existerande relationer och strukturer i samhället (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 78). Ett problem kan därför ha hög eller låg interdiskursivitet. Hög interdiskursivitet innebär att diskurserna kring problemet förändras, medan låg interdiskursivitet innebär att bestående diskurser upprätthålls (Winther Jørgensen & Phillips 2000, s. 86 f).

Diskurskoalitioner kan, tillsammans med storylines, visa hur diskursiva ordningar upprätthålls och förändras i interdiskursiva problem (Hajer 1995, s. 61). Diskurskoalitioner utgörs av en grupp aktörer som samlas kring och hålls samman av en särskild uppsättning storylines (ibid., s. 65). De är, något förenklat uttryckt, en sammanslutning aktörer, vilka delar uppfattning i en särskild fråga som utgör ett gemensamt politiskt projekt – till exempel miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Olika diskurskoalitioner tolkar alltså politiska projekt på olika sätt. I min undersökning blir diskurskoalitioner användbart för att urskilja hur politiska handlingar styrs av diskurser.

Dessa begrepp hjälper till att förstå hur diskurser förändras. Förändring ger i sin tur upphov till nya politiska krav. Politiken kan därför ses som en kamp för *diskurshegemoni* där aktörer försöker befästa sin definition av verkligheten (Hajer 1995, s. 59). Det kommer till uttryck i politiska texter och andra institutionella praktiker. För att en diskurs ska betraktas som hegemonisk, eller dominerande, inom ett visst område behöver två villkor vara uppfyllda. För det första måste diskursen utövas i praktiken; dess teoretiska koncept måste omsättas i konkreta handlingar, till exempel politiska beslut (ibid., s. 61). För det andra måste aktörer med anknytning till området där diskursen återfinns använda de idéer, koncept och kategorier som diskursen utgör (ibid.).

Begreppet diskurshegemoni blir här ett verktyg som hjälper till att förklara hur en särskild diskurs kan få starkt fäste inom ett specifikt politiskt område. I min undersökning använder jag även termen *diskursiva element* för fenomen eller begrepp som har olika innebörd i olika diskurser (jfr Hajer 1995, kap. 2).

2.2 Validitet och reliabilitet

För att undersökningen ska vara valid har materialet jag använder stor betydelse – det måste vara relevant för forskningsfrågan (Bergström & Boréus 2012, s. 41; Kvale & Brinkmann 2014, s. 296). Jag har varit noggrann och konsekvent i min strävan efter att välja rätt material, det vill säga litteratur som hjälper mig uppnå undersökningens syfte. I huvudsak har jag utgått från Hajer (1995) som grundar merparten av sin teori i studier gjorda av Foucault samt Davies och Harré. Jag har också utgått från Dryzek (2005). Båda dessa tillhandahåller teori och metod för diskursanalys och är inriktade på miljöpolitik. Även vid urvalet av de politiska texterna, som jag ska analysera, har jag tagit hänsyn till validiteten. Dessa texter beskrivs närmare i nästa kapitel.

Undersökningens reliabilitet, eller tillförlitlighet, är också viktig att beakta (Teorell & Svensson 2007, s. 55 ff). Jag har därför läst texterna vid flera tillfällen och försökt se om de kan tolkas på andra sätt mot vad jag har gjort. Detta för att i största möjliga mån undvika feltolkningar (jfr Bergström & Boréus 2012, s. 42). Texter förblir visserligen desamma oavsett läsare, men är inte neutrala. De är ett resultat av det särskilda sammanhang som de är tillkomna i och tolkningen skiljer sig åt mellan människor (Hörnfeldt 2011, s. 239). Därför blir tolkningarna vid analys av texter sällan likadana. Men noggrannhet under analysprocessen kan göra att olika tolkare når samma slutsats, vilket medför att undersökningen blir reliabel (jfr Hörnfeldt 2011).

3 Ett rikt odlingslandskap

Efter antagande av proposition 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige* fastställde riksdagen de nationella miljö kvalitetsmålen. Tillsammans med generationsmålet¹ anger de inriktningen för Sveriges miljöpolitik. *Ett rikt odlingslandskap* är ett av dessa mål och behandlar jordbruket. Målet omfattar tolv preciseringar, vilka ska "... utgöra grunden för att tolka miljö kvalitetsmålen innebörd, vara kriterier vid bedömningen av möjligheterna att nå målen och vara vägledande för miljöarbetet" (Ds 2012:23 s. 14). Dessa är:

- Åkermarkens egenskaper och processer
- Jordbruksmarkens halt av föroreningar
- Ekosystemtjänster
- Variationsrikt odlingslandskap
- Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation
- Växt- och husdjursgenetiska resurser
- Hotade arter och naturmiljöer
- Främmande arter och genotyper
- Genetiskt modifierade organismer
- Bevarade natur- och kulturmiljövärden
- Kultur- och bebyggelsemiljöer
- Friluftsliv

¹ Generationsmålet innebär att miljö kvalitetsmålen ska vara uppnådda inom en generation, till 2020.

Materialet som min analys bygger på utgörs i huvudsak av fyra texter. Det är avgränsat till både storlek och ämne då det utgörs av politiska dokument som ligger till grund för och behandlar det nationella miljö-kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap*. Proposition 2000/01:130 *Svenska miljömål - delmål och åtgärdsstrategier* innehåller förutom definition och preciseringar av respektive miljö-kvalitetsmål även bakgrund, skälen för regeringens förslag och bedömning samt konsekvenser av förslagen. Det ger inblick i vilket sammanhang som miljö-kvalitetsmålet har tillkommit och dess betydelse generellt. Här är alla dåvarande preciseringar fastställda till skillnad mot vad de var i den första propositionen (1997/98:145). Därför har jag utgått från den senare.

Regeringen beslutade om nya preciseringar 2012 och dessa redovisas i Miljödepartementets departementsserie 2012:23 *Svenska miljömål – preciseringar av miljö-kvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål*. I rapporten har målets innebörd och miljö-tillståndet som ska nås förtydligats. Mitt material består också av den senaste fördjupade utvärderingen av *Ett rikt odlingslandskap*, även den från 2012, och den senaste årliga uppföljningen som är från 2015. Båda dessa är utgivna av Naturvårdsverket.

Eftersom mitt syfte är att urskilja och analysera rådande diskurser kring miljö-kvalitetsmålet ska jag fokusera på att undersöka nuvarande framställning, snarare än att se till hur framställningen av målet har förändrats sedan det tillkom. Därför utgår jag från den senast publicerade utvärderingen respektive 2015 års årliga uppföljning. Men för att urskilja diskurser kan jag inte bara analysera texternas innehåll utan behöver även se till sammanhanget som de förekommer i (Hajer 1995, s. 44). Därför har jag följt förändringar i miljömålsarbetet genom att läsa tidigare texter, främst propositioner och utredningar som har genomförts sedan 2004. De texter som analyseras vad gäller innehåll och språk är dock de fyra som jag presenterat med namn här ovan.

4 Diskursiva element i ”objektiva” texter

Alla texter ingår i ett särskilt sammanhang och har ett specifikt syfte, vilket är viktigt att vara medveten om vid analys av texter (jfr Fairclough 2003, s. 22; Bergström & Boréus 2012, s. 18 ff). De texter som min analys grundar sig i är politiska och ska ligga till grund för svensk miljö- och jordbrukspolitik (Ds 2012:23). Syftet med dem är att vara underlag för politiska beslut inom områden som har koppling till odlingslandskapen, exempelvis biologisk mångfald, jordbruksproduktion och landsbygdsutveckling. Texterna har därigenom avgörande betydelse för den framtida utvecklingen av svenska odlingslandskap.

Dessa politiska texter riktar sig till aktörer knutna till odlingslandskapet, vilka är alltifrån tjänstemän på statliga myndigheter och kommuner till enskilda markägare, lantbrukare och ideella organisationer (2000/01:130). De har alltså en bred målgrupp och ska därför vara lättillgängliga, tydliga och objektiva. De syftar inte till att argumentera för eller emot vissa åtgärder och förslag, utan snarare att beskriva dem. Men även texter som ges ut med syfte att vara neutrala påverkas ofrånkomligt av sammanhanget som de tillkomit i. Detta visar sig främst genom texternas språk. Tillsammans med sammanhanget bildar språket i texterna dess innehåll. I det här kapitlet ska jag analysera innehållet för att undersöka den eller de diskurser som förmedlas utifrån texterna om *Ett rikt odlingslandskap*.

4.1 Miljökvalitetsmålets ontologi

Definitionen av *Ett rikt odlingslandskap* betonar att ”Odlingslandskapets och jordbruksmarkens värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion skall skyddas...” och framhåller att det ska ske samtidigt som ”... den biologiska mångfalden och kulturmiljövärdena bevaras och stärks” (Prop. 2000/01:130 s. 148). Naturen beskrivs här i termer av värden. Redan i definitionen kan de produktiva värdena ses åtskiljda från de av bevarande karaktär. Det antyder att det inte är självklart att förena dessa två värden och påvisar samtidigt att det kan finnas en möjlig motsättning mellan dem. En medvetenhet om målkonflikter uttrycks även längre fram i propositionen (ibid. s. 153).

I preciseringen av miljökvalitetsmålet tillskrivs naturen, som i det här fallet innebär odlingslandskapen, flera olika värden och egenskaper. De omfattar biologisk mångfald, kulturvärden och funktioner hos ekosystemen, exempelvis åkermarkens ”fysikaliska, kemiska, hydrologiska och biologiska egenskaper och processer” (Ds 2012:23 s. 92 f). Dessa ska uttryckligen bevaras och värnas, vilket erkänner att naturen existerar i positiv bemärkelse.

Men för vem existerar naturen? Och vilka är motiven för att värna dessa värden och egenskaper? Preciseringen beskriver ”odlingslandskapets långsiktigt hållbara förmåga att *tillhandahålla* ekosystemtjänster och natur- och kulturvärden” [min kursivering] (ibid. s. 96). Naturen görs till subjekt² som innehar en förmåga att förse andra, med exempelvis ekosystemtjänster, det vill säga funktioner som gynnar människor. Naturen existerar därmed för att uppfylla behov åt andra än sig själv. Det förmedlas även i definitionen (se ovan) där dess värde för biologisk produktion och livsmedelsproduktion nämns. Vidare ska odlingslandskapet ”*utgöra* en god livsmiljö för människan och de väx-

² Jag använder den filosofiska betydelsen av *subjekt*, som innebär ”den underliggande bäraren av egenskaper” (Hermerén & Rosengren 2015).

ter och djur” som är knutna till livsmiljöer som återfinns där [min kursivering] (ibid.). Återigen beskrivs att naturen ska finnas till förfogande, här uttryckligen för människan samt vissa växter och djur.

Variationsrikedomen ska värnas, både inom och mellan arter; vilda som domesticerade, för är att deras egenskaper ”kan vara betydelsefulla för framtida livsmedelsförsörjning och är en del av vårt kulturarv” (Miljömålsportalen 2015). Här förmedlas det tydligt att värdet av biologisk mångfald grundas i mänskliga behov. Andra motiv för att bevara odlingslandskapens värden och egenskaper, som uttrycks i preciseringen av miljökvalitetsmålet, är att de har betydelse för människors hälsa, trygghet och förankring, landsbygdens attraktionskraft, bygdens identitet, kulturupplevelser, friluftsliv och turistnäringen (Ds 2012:23, s. 92 ff). Samtliga är renodlade mänskliga motiv.

Ett aktivt jordbruk anses vara grundläggande för att uppnå miljökvalitetsmålet (Prop. 2000/01:130 s. 150). Det kan samtidigt ses som ett motiv för att upprätthålla odlingslandskapets egenskaper och värden, till exempel ekosystemtjänster, eftersom många av dessa är beroende av de störningar som ett aktivt jordbruk medför. Detta understryker ett ömsesidigt beroende mellan människan och naturen, men också att mänsklig aktivitet är central för odlingslandskapen.

Synen på människan och naturen utgår från ett antropocentriskt och utilitaristiskt (nyttobetonat) perspektiv. Människan är utgångspunkt och det enda som tillskrivs egenvärde. Odlingslandskapet och dess värden ska bevaras för att tillgodose mänskliga behov. Även om framställningen av miljökvalitetsmålet är hierarkisk med människan som ensam aktör styr vi inte över naturen i obegränsad utsträckning: ”Odlingslandskapets natur- och kulturvärden är ett resultat av människans påverkan och de *naturgivna förutsättningarna*” [min kursivering] (Ds 2012:23 s. 95). Naturen framstår som integrerad med mänskliga aktiviteter snarare än separerad från dem. Exempelvis genom aktivt jord-

bruk. Det sammanfaller med synen på ekosystem som social-ekologiska system; att människors handlingar ofrånkomligen påverkar naturen och vice versa (jfr Rockström 2014; Pretty 2002).

4.2 Synen på förändring

Målformuleringen förmedlar vad ett rikt odlingslandskap innebär, med andra ord en bild av hur verkligheten ska vara för att uppnå miljökvalitetsmålet. Genom att redogöra för problem och områden som inte sammanfaller med målluppfyllelsen beskrivs nuläget (det tillfälle då texten skrevs), ett tillstånd som inte är önskvärt. Det finns alltså ett givet förändringsbehov som kvarstår sedan första propositionen, vilket även bekräftas i den senaste fördjupade utvärderingen: ”Ytterligare insatser behövs inom samtliga områden som omfattas av miljökvalitetsmålet...” (Naturvårdsverket 2012 s. 451). Men vilken sorts förändring anses nödvändig och hur ska förändring ske?

Beskrivningarna av ”nuläget” utgör en problembild och indikerar i relation till preciseringarna av *Ett rikt odlingslandskap* vad som behöver förändras. Det innebär att: öka antalet hotade arter och naturmiljöer, öka andelen jordbruks-, betes- och ängsmark, minska kadmiumhalten i matjorden, upprätthålla rekreationsmöjligheterna samt förbättra de biologiska värdena och kulturmiljövärden (Naturvårdsverket 2015 ss. 177-189). Respektive område uttrycker ett behov av åtgärder för att förbättra odlingslandskapets tillstånd, till exempel genom ändrade odlingsmetoder. Ett konkret exempel är att öka den ekologiska produktionen (Prop. 2000/01:130 s. 152). Den här sortens förändringar, som ska ske utifrån redan etablerade uppfattningar, är reformistiska (jfr Dryzek 2005 s. 14). Det finns ytterligare formuleringar i propositionen (2000/01:130) som ger skäl för reformistiska förändringar: de ska gynna odlingslandskapets biologiska mångfald, *stärka* natur- och

kulturhistoriska värden, *bibehålla* det öppna varierande landskapet och *motverka* jordbrukets negativa miljöeffekter (s. 157). Verben, som här kursiverats, förmedlar att odlingslandskapets värden och egenskaper ska förbättras.

I motsats till reformistiska, kan förändringar vara radikala (Dryzek 2005 s. 14). Förbättring kräver då större och mer genomgripande förändringar av strukturer i samhället, exempelvis globaliseringen, kapitalismen och industrialismen. I de texter jag har analyserat finns ingen antydning till behov av radikala förändringar för att miljö kvalitetsmålet ska nås, snarare tvärtom: ”De ekonomiska förutsättningarna kommer även i fortsättningen att vara den mest betydelsefulla faktorn för hur verksamheten kommer att bedrivas” (Ds 2012:23 s. 95). Här har *de ekonomiska förutsättningarna* gjorts till subjekt, vilket lyfter fram dem som oberoende och förgivettagna faktorer. Likaså ”den pågående strukturrationaliseringen av jordbruket” (Naturvårdsverket 2012 s. 431, 446) och ”den tekniska utvecklingen” (ibid. s. 431, 435). Dessa tas för givet och förändring av dem nämns överhuvudtaget inte.

Det går dock att urskilja en medvetenhet om behovet av vad som skulle kunna innebära en mer radikal förändring: ”Förutsättningarna [för en positiv utveckling av odlingslandskapet] bedöms dock totalt sett som otillräckliga /.../ då effekten av tillgängliga styrmedel sannolikt är betydligt mindre i relation till andra drivkrafter i samhället” (Naturvårdsverket 2012 s. 440). Här både synliggörs andra drivkrafter och de tillskrivs även inflytande. Men samtidigt understryks att Sveriges rådighet över trender i samhället som påverkar möjligheten att uppnå *Ett rikt odlingslandskap* är begränsad (Naturvårdsverket 2012 s. 451; 2015 s. 178) och att ”ramarna för statens åtaganden gentemot jordbruket är *beroende av vilka överenskommelser som görs vid utformningen av Europeiska unionens gemensamma jordbrukspolitik*” [min kursivering] (Ds 2012:23 s. 95).

De politiska texterna om miljö kvalitetsmålet förmedlar en strävan efter ett samhälle där miljöfrågor integreras i den kapitalistiska ekonomin. Förändringarna som föreslås utgår från dagens samhälle och våra nuvarande ideal och är därför reformistiska (jfr Dryzek 2005). Men ett behov av större miljöhänsyn erkänns och åtgärder som inte tar industrialismen eller kapitalismen för given förslås. Det innebär att förändringarna som framhålls är imaginära eftersom de kräver en annan sorts samhälle mot idag (jfr Dryzek 2005). Den här typen av samhälle ska nås genom reformistiska förändringar och det innebär att förändringarna som förmedlas i texterna om *Ett rikt odlingslandskap* är reformistisk-imaginära.

Att imaginär förändring anses nödvändig kan bland annat ses i formuleringarna av preciseringarna, men uttrycks också i texterna: ”Mängden småbiotoper i odlingslandskapet skall bevaras i minst dagens omfattning i hela landet. Senast till år 2005 skall en strategi finnas för hur mängden småbiotoper i slättbygden skall kunna öka” (Prop. 2000/01:130 s. 148). Att öka mängden småbiotoper är ett exempel på imaginär förändring eftersom det mest rationella ekonomiskt sett ofta framhålls vara stora odlingslandskap utan inslag av orörd natur.

4.3 Storyline

I de politiska texterna om *Ett rikt odlingslandskap* återkommer ett antal uttryck och formuleringar ett flertal gånger. Dessa mönster visar vad diskussionerna kretsar kring och framstår tydligt genom analysen av ontologin och synen på förändring tidigare i det här kapitlet. Det mest framträdande är de värden som odlingslandskapet tillskrivs, bland annat kulturmiljövärden, ängs- och betesmarkernas värde, biologiska värden, värden för biologisk produktion, livsmedelsprodukt-

ion, bebyggelse och friluftsliv (Naturvårdsverket 2012, 2015; Ds 2012:23; 2000/01:130). Det är värden som framhålls vara viktiga för människor och som därför ska bevaras vilket analysen ovan tydliggör. En huvudsaklig storyline som kan urskiljas i sammanhanget är att ”bevara odlingslandskapens värden”.

Miljökvalitetsmålet är inriktat mot måluppfyllelse, vilket kommer till uttryck genom preciseringarna och de tidigare delmålen för *Ett rikt odlingslandskap*. Här anges tydligt uppsatta mål, exempelvis att samtliga ängs- och betesmarker skulle ”bevaras och skötas på ett sätt som bevarar deras värden” redan år 2010 och att det skulle finnas program för bevarandet av hotade arter och hur lantbrukets kulturhistoriskt värdefulla byggnader kunde tillvaratas till 2005 (2000/01:130 s. 148). De årliga uppföljningarna fokuserar också på måluppfyllelse, främst genom att beskriva hur nära eller långt ifrån vi är att uppnå målet. Här presenteras genomförda åtgärder, men största delen berör framtida förbättringar. Dessa grundas ofta i en bakgrund där kvantitativa mått på utvecklingen som skett hittills tas upp. Några exempel är andelen betesmarksareal med miljöersättning, hotade gräsmarker och odlingslandskapets vanliga fågelarter (Naturvårdsverket 2012, 2015). Det finns alltså tydliga mål för ständig förbättring av odlingslandskapen, vilket ger upphov till en storyline om ”framstegstanken”.

En annan aspekt av preciseringarna av miljökvalitetsmålet är ambitionen och tron på att samtliga tolv preciseringar kan nås: ”Med de delmål som presenteras är förutsättningarna goda att nå miljökvalitetsmålet inom en generation” (2000/01:130 s. 148). Den här uppfattningen existerade inte bara då målet antogs utan kan också ses i de senare dokument som jag har analyserat. Även om bedömningen att målet inte kommer uppnås gjordes 2012 anses inte ambitionen vara för hög generellt: ”Betydelsefulla och kraftfulla styrmedel för att nå *Ett rikt odlingslandskap* finns på plats” (Naturvårdsverket 2012, s.

432). Motiveringarna av åtgärder för att nå målet uttrycker fortfarande att odlingslandskapet kan omfatta alltifrån konkurrenskraftigt jordbruk, ekologisk produktion och biologisk mångfald till attraktiva livsmiljöer, kulturhistoriska byggnader, rekreationsmöjligheter och turism (Ds 2012:23; Naturvårdsverket 2015). Med andra ord eftersträvas såväl ekologisk, ekonomisk som social utveckling, vilka på det stora hela också anses förenliga. Eventuella motsättningar som kan finnas mellan olika intressen nämns inte. Den här optimistiska synen på vad odlingslandskapet kan omfatta förmedlar en storyline om att ”kunna ha allt”.

Dessa storylines förmedlar grundläggande och återkommande delar i texterna om miljö kvalitetsmålet. Tillsammans ger de en bild av sammanhanget kring *Ett rikt odlingslandskap*, utifrån hur det är formulerat i de politiska texterna. Det går att urskilja ett antal gemensamma uttryck som inkluderas i samtliga tre storylines: ekonomisk tillväxt, biologisk mångfald, hållbarhet, utveckling samt attraktionskraft. De kombinerar alltså flera och olika discipliner och ger uttryck för den diskursiva komplexitet som föreligger frågan om ett rikt odlingslandskap.

4.4 Diskursen ett rikt odlingslandskap

De reformistisk-imaginära förändringarna som uttrycks i texterna om miljö kvalitetsmålet innebär att diskursen som framträder om ett rikt odlingslandskap³ ingår i den miljöpolitiska diskurskategorin hållbar utveckling (jfr Dryzek 2005, s. 15). Det främsta målet inom diskurser som hör till hållbar utveckling är att lösa motsättningen mellan ekonomiska och miljömässiga värden (Dryzek 2005, s. 15 f). Lösningen

³ Fortsättningsvis benämns den ”diskursen ett rikt odlingslandskap” och ses som en diskurs om odlingslandskapens utveckling inom svensk miljö- och jordbrukspolitik.

består i produktion och ekonomisk tillväxt som ska ske på ett miljömässigt hållbart sätt. I texterna om miljömålet framgår det att detta är vad *Ett rikt odlingslandskap* syftar till, vilket jag redogjort för ovan.

För att uppnå en hållbar utveckling av odlingslandskapen framhåller diskursen lösningar på alla nivåer i samhället: ”Att lyckas bevara biologisk mångfald och kulturmiljövärden kräver insatser på alla nivåer i samhället – från lokalt arbete i kommuner för att begränsa exploateringen av jordbruksmark till att påverka hur den gemensamma europeiska jordbrukspolitiken utföras” (Miljömålsportalen 2015). Det politiska systemet tas inte förgivet på samma sätt som andra strukturer i samhället (jfr Dryzek 2005, s. 154). Istället framhålls flexibilitet och vikten av kommunala och regionala insatser, såväl som nationella och internationella, understryks för att miljö kvalitetsmålet ska kunna uppnås (Naturvårdsverket 2012, s. 451).

Bland viktiga aktörer återfinns lantbrukare, markägare, ideella organisationer och lokala, regionala samt nationella myndigheter (2000/01:130 s. 149 ff). Andra exempel är att ”stimulera lantbrukarna till åtgärder som bevarar den biologiska mångfalden samt miljöanpassade och resurshållande produktionsformer” [min kursivering] (2000/01:130 s. 151), liksom regionala stödformer, lokala investeringsprogram för skötsel av ängs- och betesmarker och vikten av enskilda djurhållare för att kunna bevara hotade husdjursraser (2000/01:130 s. 153 ff). Det här synsättet inom hållbar utveckling, som fokuserar på vikten av många olika aktörer på alla nivåer i samhället, kan sammanfattas med ”think globally, act locally” (Dryzek 2005, s. 155).

5 Politik för förändring

Analysen i föregående kapitel visar att formuleringarna av miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* uttrycker en strävan efter att komma tillrätta med de brister som odlingslandskapets aktörer har identifierat och enats om. Problemen är etablerade och deras existens ifrågasätts inte inom diskursen. Istället är det tolkningen av problemens omfattning och behovet av åtgärder som står i fokus. Min diskussion tar därför utgångspunkt i hanteringen av problemen, det vill säga vad som görs för att uppnå målet.

5.1 Odlingslandskap som social-ekologiska system

Diskursen ett rikt odlingslandskap är antropocentrisk-utilitaristisk, vilket innebär att odlingslandskapet värnas för att människor ska ha nytta av dess värden. Det är ett grundläggande förhållningssätt inom diskursen och som analysen visar styr det uppfattningen om hur odlingslandskapen ska se ut. Antagandet är dock inte så radikalt att miljökvalitetsmålet utgår från människors nyttobehov helt och hållet. Storylinen att bevara odlingslandskapens värden är central och det är tydligt att utvecklingen som eftersträvas ska vara hållbar – ekologiskt, socialt och ekonomiskt.

Odlingslandskapen ses som social-ekologiska system, där interaktionen mellan människa och natur både erkänns och betraktas nödvändig inom diskursen. Eftersom naturen alltid ges någon form av värde motiveras aktörer till att bevara eller förbättra den, vilket är positivt för möjligheten att uppnå *Ett rikt odlingslandskap*. I texterna om miljö kvalitetsmålet förs med andra ord människa och natur samman, vilket skapar förutsättningar för en samhällsutveckling i samma riktning; att fler människor kan känna en större koppling till odlingslandskapen och därmed ett större behov av att bevara och ta hänsyn till dem.

För måluppfyllelsen är detta positivt då utvecklingen inom jordbruket hittills har medfört det omvända; en distansering mellan människa och natur med mindre fokus på det ömsesidiga behovet och utbytet däremellan. Att människan har blivit allt mer åtskild från naturen pådrivar globaliseringens och industrialiseringens negativa effekter på jordbruket (jfr Pretty 2002). Ett exempel är att medvetenheten om varifrån vår mat kommer och hur den framställs har minskat. Nedläggningen av jordbruk och koncentrationen av gårdar är inte lika synlig när allt färre människor bor i anslutning till odlingslandskapen. Diskursen ett rikt odlingslandskap uttrycker en vilja till en utveckling som kan vända den här trenden, till exempel genom att framhålla att det är av stor betydelse att öka tillgängligheten till odlingslandskapet och dess attraktionskraft för människor samt upprätthålla ekosystemtjänster (Ds 2012:96 f).

Den antropocentriska utgångspunkten i sammanhanget är föga förvånande. Odlingslandskapen har uppstått genom tusentals års jordbruk och skulle inte existera utan mänsklig aktivitet (jfr Myrdal et al. 1998). Det har bland annat medfört att många av arterna i odlingslandskapet nu är beroende av de störningar som återfinns där och för att bevara dem är aktivt jordbruk en förutsättning (Winqvist 2013). Motiven för ett aktivt jordbruk i hela landet är inte helt och hållet antropo-

centriska eftersom betydligt fler arter än människan gynnas. Odlingslandskapets beroende av mänsklig aktivitet är som synes inget diskursivt påstående där åsikterna går isär mellan aktörer.

Diskursanalysen visar däremot på att motiven för variationsrikedom av arter och naturtyper är rent mänskliga och inte grundar sig i att andra arter har egenvärde. Det kan leda till att åtgärder som enbart gynnar människors nyttobehov prioriteras vid intressen som inte nödvändigtvis är förenliga, till exempel ökad livsmedelsproduktion och hotade naturmiljöer, eller friluftsliv och biologisk mångfald. Det finns alltså potentiella målkonflikter inom diskursen, som till synes bottenar i antropocentriska ideal, vilka kan utgöra hinder för att uppnå miljökvalitetsmålet. De antropocentriska idealen hindrar dock inte måluppfyllelsen avsevärt eftersom de till övervägande del faktiskt är fördelaktiga, och till och med utgör en förutsättning, för att uppnå *Ett rikt odlingslandskap*.

5.2 Reformistisk-imaginär förändring

För att miljökvalitetsmålet ska uppfyllas är förändring nödvändig, vilket de politiska texterna förmedlar. Men trots att många åtgärder har genomförts för att målet ska uppnås, har behovet av ytterligare åtgärder kvarstått ända sedan målet antogs (Naturvårdsverket 2012). Mycket har gjorts, men inte tillräckligt för att utvecklingen av odlingslandskapen ska anses vara positiv och öka möjligheten att uppnå målet. Vilka åtgärder som anses genomförbara för att uppnå *Ett rikt odlingslandskap* är en tydligt diskursiv fråga, som skiljer sig mellan olika diskurser.

Den reformistisk-imaginära förändringen som uttrycks i diskursen om ett rikt odlingslandskap innebär både möjligheter och begränsningar för måluppfyllelsen. Storylinen om framstegstanken uttrycker

imaginär förändring; det finns både ett behov av och en strävan efter att åstadkomma förbättring. Det ökar möjligheten för att fler åtgärder som kan förbättra utvecklingen av odlingslandskapen vidtas.

Diskursens storyline om att ”kunna ha allt” fokuserar på omfattningen av problemet, det vill säga samtliga aspekter av miljökvalitetsmålet. I texterna utgörs dessa av målets preciseringar. Den här storylinen innebär att många olika sorters åtgärder anses vara nödvändiga för att målet ska uppnås, eftersom många olika områden knutna till odlingslandskapen måste förändras. På grund av det prioriteras omfattningen av åtgärderna framför var och ens specifika betydelse för måluppfyllelsen, vilket innebär en stor mängd reformistiska förändringar (oftast förbättringar) inom många områden. Flera av de områden som kräver förändring för att målet ska uppnås kan (helt eller delvis) stå i motsättning till varandra. Det här är, som tidigare nämnts, inget som lyfts fram i texterna utan samtliga intressen anses vara förenliga. Om fokus inom diskursen i större grad riktades mot respektive åtgärds konkreta bidrag till att uppnå miljökvalitetsmålet som helhet, skulle möjligheten att uppnå målet öka.

5.3 Diskurshegemoni lokalt och globalt

En mer radikal syn på förändring hindras av frågans interdiskursiva karaktär. Det innebär att andra diskurser ligger till grund för och utgör delar i diskursen ett rikt odlingslandskap. Dessa diskurser kommer till uttryck som förgivettagna föreställningar i texterna om miljökvalitetsmålet och omfattar övergripande strukturer i samhället. Den allra mest grundläggande är det rådande ekonomiska systemet, kapital-

ismen⁴. Andra inslag i den kapitalistiska diskursen är konsumtion, konkurrens och frihandel, vilka påverkar och avgör vilka förändringar som är möjliga att genomföra för att uppnå miljö kvalitetsmålet.

Även om diskursen ett rikt odlingslandskap utgår från kapitalismen och tar den för given, finns det diskursiva element som inte är desamma inom båda diskurserna. Till exempel skiljer sig synen på naturen, motiven för produktion och vilken roll konsumtion anses ha. Det kan i sin tur begränsa möjligheten att uppnå miljö kvalitetsmålet; dels på grund av interdiskursiviteten, men också för att den kapitalistiska diskursen kan betraktas som hegemonisk inom miljö- och jordbrukspolitiken. En mer radikal syn på förändring, som kräver en annan typ av ekonomiskt system, har därför svårt att hävda sig på den miljö- och jordbrukspolitiska arenan.

Frågans interdiskursivitet möjliggör dock att olika tolkningar av problemet kan göras, om än i begränsad utsträckning. Olika diskurskoalitioner står för olika tolkningar och dessa kan bygga på kapitalismen i olika grad. Interdiskursiviteten kan därför bidra till att mer radikala förändringar accepteras inom diskursen på sikt. Det beror på att texterna kan tolkas på flera sätt. Detta ger texterna dess politiska styrka; att de kan tolkas på flera sätt innebär att diskursen kan förändras (Hajer 1995, s. 61).

I nuläget har dock problematiken kring miljö kvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* låg interdiskursivitet eftersom diskursen motiverar reformistisk förändring, det vill säga förändring som bygger på kapitalismen. Detta utgör ett potentiellt hinder för att miljö kvalitetsmålet ska kunna uppfyllas eftersom målet måste förhålla sig till övrig miljö- och jordbrukspolitik, som grundar sig i kapitalismen och dess ideal,

⁴ Se t.ex. Hajer (1995), Dryzek (2005), Rockström & Wijkman (2009) och Miljöforskningsberedningen (2014) för utförligare utläggningar om kapitalismens roll i miljö- och jordbrukspolitiken.

vilka motsätter sig radikala förändringar med miljön som utgångspunkt. Interdiskursiviteten medför att motiven för reformistisk förändring är inbyggda i diskursen ett rikt odlingslandskap. Kapitalismen är därför inget synligt hinder och den reformistiska synen på förändring ses inte som ett hinder inom diskursen. Den reformistiska synen på förändring kan därför anses reproducera sig själv i det här sammanhanget. För att radikal förändring ska uppstå måste en annan diskurs bli hegemonisk inom miljö- och jordbrukspolitiken. Detta visar än en gång på den komplexitet som finns i frågan om *Ett rikt odlingslandskap*.

6 Slutord

Miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* kan ses som ett uttryck för aktörer att åstadkomma en hållbar utveckling av odlingslandskapen, där såväl ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter inkluderas. Det medför att det finns en identifierad problembild som beskriver ett icke önskvärt tillstånd av odlingslandskapen och som målet syftar till att åtgärda. Den här uppsatsen visar att rådande diskurs är avgörande för om och hur målet uppnås, eftersom diskurser styr behovet av förändring och hur miljökvalitetsmålet tolkas.

Formuleringarna av miljökvalitetsmålet *Ett rikt odlingslandskap* visar att det finns en strävan efter en annan inriktning av odlingslandskapen än intensifiering och ökad produktion, som hittills har dominerat utvecklingen inom jordbruket. På grund av frågans interdiskursivitet ligger det rådande ekonomiska systemet till grund för och reproduceras inom diskursen ett rikt odlingslandskap. Många av de ideal och diskursiva element som finns inom den kapitalistiska diskursen skiljer sig dock från de inom diskursen ett rikt odlingslandskap, vilket utgör ett hinder för att nå målet eftersom kapitalismen är hegemonisk. Därför får dessa ideal företräde inom miljö- och jordbrukspolitiken. Som jag visat i avsnitt 5.3 hindras mer radikala förändringar inom miljö- och jordbrukspolitiken av att den kapitalistiska diskursen är hegemonisk och det har lett till att synen på förändring inom diskursen ett rikt

odlingslandskap begränsas till att vara reformistisk. För att uppnå miljö kvalitetsmålet räcker reformistiska åtgärder i viss mån inte till.

Att målet inte kommer nås konstaterades 2012 (Naturvårdsverket 2012, s. 40). Sedan dess har bristen på tillräckliga åtgärder för att nå målet förmedlats i de politiska texterna om *Ett rikt odlingslandskap*. Trots det går det inte att urskilja ett större fokus mot att genomföra mer radikala förändringar, som skulle kunna öka möjligheten att uppnå miljö kvalitetsmålet under de återstående fem åren av arbetstiden. De reformistiska förändringarna som uttrycks i diskursen ett rikt odlingslandskap är visserligen radikalare än om status quo hade upprätthållits och ingen förändring överhuvudtaget hade skett. Men under de 15 år som arbetet har pågått har åtgärderna inte visat sig vara tillräckliga eftersom målet inte anses nåbart till 2020. I analysen och diskussionen har jag visat att detta är en fråga som framförallt präglas av diskurs. Därför finns det redan en uppfattning om vilka åtgärder som anses berättigade för att nå miljömålet och dessa utgörs i nuläget av reformistiska förändringar. Eftersom åtgärderna inte visat sig vara tillräckliga finns ett behov av mer radikala förändringar. Det innebär att politiken i så fall behöver:

”... ett nytt ekonomiskt system, där ett stabilt klimat och livskraftiga ekosystem är själva utgångspunkten – inte som idag, kortsiktigt tänkande och ekonomisk tillväxt till varje pris.”

(Rockström & Wijkman 2009, s. 3)

För att politiken ska kunna övergå till att grundas i ett annat ekonomiskt system än det kapitalistiska måste en annan diskurs än kapitalismen bli hegemonisk. Är det en sådan radikal förändring som är nödvändig inom miljö- och jordbrukspolitiken för att *Ett rikt odlingslandskap* ska kunna nås fullt ut?

Litteratur

- Bergström, G.; Boréus, K., 2012. *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dryzek, J.S., 2005. *The politics of the Earth : environmental discourses*. 2.ed. Oxford: Oxford University Press.
- Ds 2012:23 *Svenska miljömål – preciseringar av miljö kvalitetsmålen och en första uppsättning etappmål*.
lig: <http://www.regeringen.se/sb/d/16347/a/196469>
- Fairclough, N., 2003. *Analysing discourse: textual analysis for social research*. New York: Routledge.
- Hajer, M.A., 1995. *Politics of Environmental Discourse: Ecological Modernization and the Policy Process*. Oxford: Oxford University Press.
- Göran Hermerén, G.; Rosengren, K.E., 2015. *Objektivitet*. I Nationalencyklopedin. Tillgänglig:
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/objektivitet>
(hämtad 2015-06-09)
- Hörnfeldt, H., 2011. Fältarbete och skriftliga källor. I *Etnologiskt fältarbete*. Kaijser, L.; Öhlander, M. (red.). 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S.; Brinkmann, S., 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Miljöforskningsberedningen (red. Torgny Nordin), 2014. *Miljöpolitikens spelplan*. Stockholm: Fritzes.

- Miljömålsportalen, 2015. *Ett rikt odlingslandskap*. Tillgänglig: <http://www.miljomal.se/sv/Miljomalen/13-Ett-rikt-odlingslandskap/> (hämtad 2015-04-10)
- Myrdal, J.; Welinder, S.; Pedersen, E.A.; Widgren, M., Nordiska museet, Stiftelsen Lagersberg, 1998. *Det svenska jordbrukets historia. Jordbrukets första femtusen år: 4000 f. Kr.-1000 e. Kr.* Stockholm: Natur och kultur/LT:s Förlag AB. Tillgänglig: <http://www.ksla.se/anh/files/2012/06/6.-Det-f%C3%B6rsta-jordbruket-sid-56-69.pdf>
- Naturvårdsverket, 2012. *Steg på vägen: fördjupad utvärdering av miljömålen 2012*. Stockholm: Naturvårdsverket. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/978-91-620-6500-3>
- Naturvårdsverket, 2015. *Miljömålen: årlig uppföljning av Sveriges miljökvalitetsmål och etappmål 2015*. Stockholm: Naturvårdsverket. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/6600/978-91-620-6661-1/>
- Pretty, J., 2002. *Agri-Culture: Reconnecting People, Land and Nature*. London: Earthscan.
- Prop. 1997/98:145 *Svenska miljömål. Miljöpolitik för ett hållbart Sverige*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1305>
- Prop. 2000/01:130 *Svenska miljömål - delmål och åtgärdsstrategier*. Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/1197>
- Rockström, J., 2014. Sveriges miljöpolitiska utmaningar i en globaliserad värld. I *Miljöpolitikens spelplan*. Stockholm: Fritzes.
- Rockström, J.; Wijkman, A., 2009. *Vi kan inte förhandla med Naturen* (Tällberg Papers, no. I). Stockholm: Tällberg Foundation.
- Saifi, B.; Drake, L.; Ebbersten, S., 2009. *Svenskt jordbruks hållbarhet och kommunernas roll* (Ekologiskt lantbruk, Nr 52). Uppsala: SLU, CUL.
- SCB, Jordbruksverket, Naturvårdsverket och LRF, 2012. *Hållbarhet i svenskt jordbruk 2012*. Stockholm: SCB.
- Winqvist, C., 2013. *Ekologiskt lantbruk, biologisk mångfald och ekosystemtjänster – i ett landskapsperspektiv*. Uppsala: SLU, EPOK.

Winther Jørgensen, M.; Phillips, L., 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.